

Biyoeçnitlilik ve Tohum Takas Őenlikleri – II

1939'larda Mirza G6kg6l'6n yaptığı "T6rkiye'nin Buğdayları" adlı araştırma T6rkiye'de tam 18.000 buğday tipini ortaya çıkarmıştır. Bildiğiniz gibi buğdayın gen merkezi T6rkiye'dir. Bu kadar b6y6k bir biyoenitlilik ř6phesiz b6y6k bir zenginliktir. Buğday 6zerine yaptığı araştırmalar ve T6rkiye Buğdayları adlı eseriyle Mirza G6kg6l d6nya çapında bir kişiliktir. Ancak kitabı buğun T6rkiye 6niversitelerinin çoğunda bulunamıyor bile. Biz de Ankara 6niversitesi k6t6phanesinde tam bir takım halinde kitaplarını bulduk. Bu çeşitliliğe bakarsak nerede ise iki k6ye bir buğday tipi d6şmektedir. Tarım devriminin başladığı 13 bin yıldan bu yana birçok ifti kuşağı bu tipleri ortaya çıkarmıştır. Bunların herhangi bir genetik bilgisi yoktu ama kavrayışı vardı. Adeta her mikro klimaya, toprağa, vb. koşullara uyan bir tip geliştirilmişti. Bu tiplerin ve çeşitlerin şimdi kaçının elimizde olduğuna dair sorumuza şimdiye kadar bir yanıt alamadık. Alabilirsek sevineceğiz. "Yerel tohumları koruyoruz" s6ylemine rağmen korunamamaktadırlar.

Tohum takas şenlikleri bu kayba dikkat çekmek ve yerel tohumların değerini ortaya koymak için 2010 yılından bu yana yapılmaktadır. Őenliklerde o y6reye ait yerel tohumlar isteyenlere verilmektedir. İlk başlarda kaybolduğu d6ř6n6len çeşitler g6rel olarak uzak yerlerden gelerek kısıtlı sayıda çiftçiye verilmişti. Çok uzak y6relerden tohum getirilerek dağıtılmasına bazı istisnalarla karşı ıkıyoruz. Bu konuda tohum takas şenliklerinin yerel tohumların bozulmasına yol açtığı konusunda da bazı eleştiriler var. Yerel tohum yetiştiren ve tohumluklarından memnun olan bilgili çiftçilerin hemen başka yerlerden gelen eşitleri ekmek istediklerini g6rmedik. Yerel tohum veya bunlardan 6retilen fideleri 6reten ve satan çiftçiler son derece dikkatli. Bunlar iek biyolojilerinden haberdar. Mesafe izolasyonu veya kağıt, vb. poşetlerle izolasyon yapma tekniklerini biliyorlar. Ancak yeni t6rler veya elindeki çeşitten memnun olmayanlar başkalarının tohumunu istiyorlar. Hobistler, ev bahçeleri yapanlar, yerel tohum hiç ekmeyen çiftçiler bu tohumları talep eden esas kitleyi oluşturuyor.

Bazı uzmanlar yerel çeşitlerin hiç k6ylerini terk etmemesi gerektiği d6ř6ncesinde. Bu pek doğru bir g6r6ř değil. Eğer bir k6ydeki çeşide başka bir k6y ihtiyaç duyuyorsa bunun 6nce k66k 6l6lerde denenmesinde yarar olacaktır. Şimdi d6ř6nelim. Eğer eşitler ve t6rler hep aynı yerlerinde kalsa idi, T6rkiye'de domates, patlıcan, biber, patates gibi Latin Amerika'dan gelen bitkiler olmayacaktı. Bunların gelişi ve T6rkiye'de yetiştirilmeye başlanması 100 yılı yeni geçmiştir ve tarım tarihi açısından g6z açıp kapayacak kadar denilebilecek bir s6rede bu t6rlerin T6rkiye'ye 6zg6 yeni eşitleri oluşmuştur. Aynı şekilde buğday da

ANKARA TİCARET BORSASI

RAPORLAR

bölgemizden Amerika kıtasına görel olarak çok yeni götürülmüştür. Soya bir plan dâhilinde ABD’de sıfırdan yetiştirilmiştir.

Geçen yazılarımdan birinde evrimsel ıslah (evolutionary breeding) denilen bir yöntemle yüzlerce hatta binlerce buğday çeşidinin aynı tarlada karışık olarak yetiştirilerek çok kısa sayılacak bir süre içinde verimi ve dayanıklılığının arttırıldığını yazmıştım. Bu karışıma katılan çeşit ve tiplerin başka çiftçiler veya araştırma enstitüleri, merkezleri elinde ayrı ayrı varlıklarını sürdürdüğü sürece bu uygulamanın bir sakıncası bulunmamaktadır.

Verim, lezzet ve dayanıklılığında memnun olduğumuz yerel çeşitlerin başka çeşitlerle karıştırılarak tamamen yozlaşmasının şüphesiz önüne geçmeliyiz. Avrupa’da bu işi yapan yerel tohum dernekleri var. Ziraat mühendisleri de bu alanda çalışıyor. Ülkemizde bu çalışmalar çok yetersiz, hatta yasak. 2006 yılında yerel tohumun ve bunlardan üretilen fidelerin satışı tohumculuk kanunu ile yasaklandı. Şirket tohumlarının satışları tarımsal desteklerle arttırılmak isteniyor. Yerel tohum işini ciddi olarak yapan ve epeyce de bilgili olan çiftçiler Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’mıza göre yasa dışı bir iş yapıyor. Yasa değişerek bunlar korunsaydı, desteklense iyi olmaz mıydı? Tohumculuk kanunu bu bilgili çiftçilerin yaptığı işi yasadışı haline getirmemiş olsaydı, yerel çeşit ve tiplerin ayrı ayrı korunması mümkün olabilirdi. Benzer kanunları çıkaran ABD, vb. ülkelerde yerel tohumlar %95'lere varan oranlarda kaybolmuştur. Şirket tohumlarının desteklendiği ve yerel tohumların baskılandığı bu koşullarda yerel çeşitler köylerinden çıkmaya da yok olmaya mahkûmdur.

Uzaktardan gelen yerel tohumların da faydalı olabileceğini ortaya koyan bir örnek vereyim. İzmir’de Seferihisar’ın bir dağ köyünde çiftçiler çok lezzetli eski yerel domates çeşitini kaybetmişlerdi. Bu çeşide bir daha ulaşamadı. Bazı çiftçiler var olan diğer yerel domates çeşitlerinin yanında üstün lezzeti nedeniyle Çanakkale’den gelen bir pembe domates çeşidini kullanmaya karar verdiler. Bir yıl sonra başka çeşitlerden tozlaşma ile gelen domatesler pembe rengini kaybettiler. Ancak lezzette bir değişiklik olmadı. Şimdi çiftçiler bu elde ettikleri tohumu devam ettiriyorlar. Aynı köyde bir çiftçi ,bademden dökülen çekirdeklerin çimlendiğini ve fidan haline geldiğini gözledi. Defalarca bu fidanı aşıladı. Ancak aşılar tutmadı. Tozlaşan badem çeşitlerinden oluşan bu fidan sonunda büyüdü ve meyve vermeye başladı. Bu meyvelerin her bakımdan daha üstün olduğu farkına varıldı. Şimdi bu yeni bitkiden aşı elde edilerek yayılmaya çalışılmaktadır.

On üç bin yıllık tarım tarihi boyunca çiftçiler bugün kullandığımız çeşit ve tipleri elde etmişlerdir. Bu süreç bugün de devam etmektedir. Küresel iklim değişikliği dönemi içindeyiz. Her şey hızla değişiyor. Üniversitelerde ve tarımsal araştırma enstitülerinde bitki ıslahçıları çiftçilerle el ele vererek yerel tohumları temel alarak katılımcı bitki ıslahı yaklaşımlarını kullanmalıdır. Daha da geliştirilen yerel tohum çeşitlerinin adaptasyonu ve yayılması için çalışmalar aynı şekilde çiftçilerle birlikte yürütülmelidir.

ANKARA TİCARET BORSASI

RAPORLAR

Yerel çeşitlerin bozulması istenmiyorsa bunların üzerindeki tohumculuk kanunundan gelen yasaklamalar kaldırılmalı, şirket tohumlarının tarım destekleri ile zorla sattırılması yerine yerel tohumu destekleyen tarım politikaları geliştirilmelidir.

Kaynak: [Apelasyon Dergisi](#)
Yazar: Tayfun ÖZKAYA

Macun Mah. 171. Sokak No:4 06105 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0 312 327 00 00 Faks: 0 312324 08 57 – Başkanlık Özel Kalem Md : 0 312 310 47 74 – 75 -76
Genel Sekreterlik : 0 312 311 01 04 Web: www.ankaratb.org.tr
e-posta :info@ankaratb.org.tr

